



**MALMÖ HÖGSKOLA**  
Lärarytildningen

Barn Unga Samhälle

## **Examensarbete**

**15 högskolepoäng, grundnivå**

# Att arbeta med ART metoden

Ett arbetslags arbete med Aggressive Replacement Training

## How to work with the ART method

A working teams work with Aggressive Replacement Training

**Jenny Möller Walldén**

Lärarexamen, grundnivå 210hp

Examinator: Björg Kjær

Barndoms- och ungdomsvetenskap 210hp

Slutseminarium 2010-11-03

Handledare: Fredrik Nilsson



# Abstract

*Att arbeta med ART metoden* är en kvalitativ studie med syftet att ta reda på hur ett specifikt arbetslag arbetar med modellen Aggressive Replacement Training (ART) i en skolverksamhet. ART metoden är en beteendeförändringsmodell skapad för kriminella utåtagerande och aggressiva unga. Utveckling av ART metoden och dess anpassningsbarhet har gjort den till en arbetsmodell som används inom skolan, då modellen anses kunna ge alla barn och unga verktyg och träning i dess sociala och emotionella utveckling. Metoden innehåller de tre huvudkomponenterna: socialfärdighetsträning, känslokontrollträning och moralträning. Arbetslaget Trädet som deltar i studien arbetar endast aktivt med ART modellens sociala färdighetsträning och pedagogernas arbete med denna komponent presenteras i uppsatsens analysdel. Viktiga frågeställningar som ger information om det specifika arbetslagets arbete med ART modellen är följande: hur ser arbetslagets planering och genomförande av en ART lektion ut samt hur presenteras metoden och hur tas den emot av elever och föräldrar? Den information som presenteras i uppsatsavsnittet Tidigare forskning, bygger på metodböcker skrivna av modellutvecklare, dessa ger insikt i ART modellens bakgrund och grundtankar.

Nyckelord: Utåtagerande unga, social färdighetsträning, ART metoden

Malmö, november 2010

*Jenny Möller Walldén*

Jenny Möller Walldén

Jag vill rikta ett stort tack till de fyra intervjuade pedagogerna i arbetslaget Trädet som deltagit i studien. Jag uppskattar de öppenhjärtliga och engagerade samtal som ni bidragit med.



# Innehållsförteckning

1. Inledning .....	7
2. Syfte och frågeställningar .....	9
3. Utgångspunkter i litteraturen.....	10
4. Tidigare forskning .....	11
4.1. ART: Bakgrund .....	11
4.1.1. Från kriminalitet till skolverksamhet .....	12
4.2. ART: De tre huvudkomponenterna.....	13
4.2.1. Social färdighetsträning/ Interpersonell färdighetsträning: Beteendekomponenten. .....	14
4.2.2. Känslokонтроллträning/ Ilskekontrollträning: Den emotionella komponenten.....	15
4.2.3. Moralträning: Värderingskomponenten .....	15
4.3. Liknande sociala träningsmodeller .....	16
4.4. Kritisk granskning av ART metoden .....	17
5. Metod.....	19
5.1. Intervjuer .....	20
5.1.1. Intervjumetoder.....	20
5.2. Bearbetning av material .....	21
5.3. Forskningsetiska överväganden.....	22
5.4. Undersökningsgrupp .....	22
5.5. Genomförande .....	22
6. Analys och presentation .....	24
6.1. Analysdisposition .....	24
6.2. Introduktion av Trädets ART arbete .....	24
6.3. Trädets planering och förberedelse .....	25
6.3.1. De 50 sociala färdigheterna .....	25
6.3.2. Pedagogernas roll.....	28
6.3.3. Gruppindelning av elever .....	28
6.4. Genomförande av ART lektioner .....	29
6.4.1. Presentation.....	29

6.4.2. Regelpåminnelse .....	29
6.4.3. Återblick och läxkontroll.....	30
6.4.4. Färdighetsdefinition .....	30
6.4.5. Modellering och behovsdiskussion .....	30
6.4.6. Fördela roller.....	31
6.4.7. Planera rollspel.....	31
6.4.8. Genomföra rollspel.....	31
6.4.9. Utvärdering .....	32
6.4.10. Nya rollspelare .....	32
6.4.11. Återblick och hemuppgift .....	33
6.4.12. Självutvärdering och avslutning .....	33
6.5. En genomsyrande helhetssyn .....	33
6.6. ART lektion = Kompisteater .....	34
6.7. Varför behövs sociala träningsprogram? .....	35
6.7.1. Ett behov av ART lektioner .....	36
7. Sammanfattning och diskussion .....	38
7.1. Trädets syn på ART metoden .....	38
7.2. ART metodens anpassningsbarhet.....	39
7.3. Metoddiskussion .....	40
8. Referenser .....	41
Bilaga 1 .....	42
Bilaga 2 .....	43
Bilaga 3 .....	44



# 1. Inledning

En gång i tiden ansågs aggression som ett instinktivt mänskligt beteende, en stridslysten energi som måste komma till uttryck. I många år uppmanade man aggressiva människor ... att hitta ett säkert sätt att släppa ut denna instinktiva energi: avreagera sig, slå på en soffa eller en sandsäck etc. ( Goldstein 1998, s13).

Synen på att aggression är ett instinktivt beteende har på senare år förändrats, då idén om en medfödd och oundviklig aggressivitet har visats sig vara felaktig. Forskaren och psykologen Goldstein (1998) menar att aggression i första hand är ett inlärt beteende som man tar till sig genom bland annat observation och imitation. Med åsikten om att människors oönskade beteende kan förändras och förbättras, skapade Goldstein; Aggression Replacement Training (ART metoden).

Mitt intresse för hur skolan kan arbeta med aggressiva och utåtagerande elever samt med dess sociala och emotionella utveckling med hjälp av ART modellen väcktes under ett samtal med pedagogerna på min praktikplats. Diskussionen handlade om hur man i klassrummet skulle hantera en specifik elevs behov att hävda sig genom att aggressivt bemöta både klasskamrater och vuxna. Under min utbildning vid Malmö högskola har jag fått insikt i en rad olika åtgärdsprogram gällande kunskap, till exempel läs- och skrivsvårigheter samt en del gällande det sociala beteendet så som konflikthantering. Jag har dock inte tagit del av kunskap eller reflekterat över hur man praktiskt kan arbeta med barn och unga som är aggressiva och utåtagerande. Att undersöka just ART modellen som ett verktyg för barns sociala utveckling, föll sig naturligt då pedagogerna på min praktikplats (där intresset föddes) använder sig av metoden ART. En metod där pedagoger och eleverna tillsammans arbetar med social färdighetsträning, känslokontrollsträning och moralträning.

Genom ART modellens tre huvudkomponenter får barn och unga lära sig att hantera sociala situationer. Komponenter: social färdighetsträning, känslokontrollträning och moralträning presenteras mer utförligt i kommande kapitel. ART metoden som i första hand är utvecklad för att hjälpa kriminella och aggressiva ungdomar i USA, har tagit plats i den svenska skolan där målgruppen framförallt centrerats till bråkiga och stökiga elever. Men då



ART modellen lär ut generella tekniker för sociala situationer och kan målgruppsanpassas har metoden kommit att bli ett verktyg som pedagogerna i skolan kan nyttja i den vardagliga undervisningen (Hammerström 2006).

Frågan om hur man som pedagog kan hjälpa eleverna i dess sociala utvecklingsprocess och hindra aggressiva och utåtagerande beteenden att ta överhand, ledde till uppsatsens tema. För mig som blivande pedagog känns det viktigt att undersöka hur skolan kan arbeta förebyggande med barn och ungas aggressivitet. Skolan är enligt Goldstein (1998) en av de tre huvudarenorna där inläring av aggression sker (hemmet, och massmedia är de andra huvudsakliga inlärningsplatserna). Pedagogerna i skolan har således en viktig roll i elevernas sociala utveckling. I denna uppsats ska jag undersöka hur pedagogerna i arbetslaget Trädet (fiktivt arbetslagsnamn) arbetar med ART modellen för att vägleda, stödja och hjälpa eleven i dess sociala och emotionella utvecklingsprocess.

## 2. Syfte och frågeställningar

Syftet är att, utifrån pedagogernas perspektiv, undersöka ART metoden. Det innebär att fokus ligger på hur lärare och fritidspedagoger arbetar med metoden och lär ut modellens olika delar samt hur modellen relateras till centrala delar i läroplanen.

Skolan skall främja elevernas harmoniska utveckling. En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. (Lpo94, s6)

Kunskapsmålet är att ge mig och andra blivande lärare förståelse för och insikt i hur man som pedagog och arbetslag kan arbeta med och använda sig av ART metoden i skolundervisningen.

Huvudfrågan för undersökningen är:

*Hur arbetar pedagogerna i ett specifikt arbetslag med ART modellen?*

För att få djupare förståelse i metoden används följande underfrågor:

- Varför använder sig arbetslaget/skolan av ART metoden?
- Hur ser planeringen ut inför lektioner då socialt beteende ska behandlas?
- Hur ser det praktiska ART metodens genomförande ut?
- Genomsyrar ART modellen hela verksamheten, i det vardagliga handlandet?
- Hur introduceras ART modellen inför elever och föräldrar?

### 3. Utgångspunkter i litteraturen

Arnold P. Goldsteins (upphovsmannen till ART metoden) metodförklaring utgör basen för ett utövande och genomförande av ART modellen. I denna studie är hans informativa stoff viktiga då de ger insikt i modellens grundtankar och uppbyggnad. I Goldsteins bok *ART – Aggression Replacement Training* (1998) redogör han tillsammans med sina kolleger Glick och Gibbs för ART metodens tre huvudkomponenter. I boken finner läsaren också konkreta exempel på hur utformning och planering ska/kan se ut samt en del av Goldsteins egna utvärderingar av arbetet med modellen.

Socionomen Helena Hammerström har både gett ut boken *Från aggressivitet till harmoni* (2006) och är upphovsmakare till webbsida [www.alltomart.se](http://www.alltomart.se). Författarens produktivitet kommer från hennes åsikt om att ART metoden tidigare saknade ett svenskt perspektiv. Hammerström som arbetat med metoden inom socialtjänsten har varit ansvarig för att bland annat utveckla ART modellen för skolverksamhet. Hon arbetar aktivt med att ART utbilda personal på skolor, behandlingshem och inom socialtjänsten. Hammerströms bok och internetplattform ger utbildning och konkret handledning i ART modellen. Hammerströms kunskaper om metoden ger mig som vill undersöka ämnet en bra introduktion för ART samt inblick i metodens praktiska utförande. Hammarström som tillsynes bygger sina tolkningar och uppfattningar på modellgrundaren Goldsteins arbete, menar att ART är en amerikansk metod som fungerar utmärkt för svenska barn och ungdomar.

Då undersökningen syftar till att granska ett specifikt arbetslags användning av ART modellen, vill jag efter undersökningens utförande, jämföra Goldsteins och Hammerströms metodförklarningar med arbetslagets syn på och utformning av modellen.

## 4. Tidigare forskning

### 4.1. ART: Bakgrund

ART står för Aggression Replacement Training. Metodens grundare Arnold P. Goldstein började på 1970-talet arbeta med behandlingsmetoder grundade på psykologi och pedagogik. Under 1980-talet vidareutvecklade Goldstein modellen tillsammans med kollegorna Barry Glick och John C. Gibbs. De tre psykologerna hade goda erfarenheter av arbete med utåtagerande kriminella ungdomar i New York. ART modellen kom till Sverige under senare delen av 1990-talet. Socionom respektive psykologi doktoranderna Kaunitz och Sandberg, som gjort en kartläggning av ART metodens tillgång som service och bistånd inom socialtjänstens öppenvård, menar att metoden till en början användes främst inom socialtjänsten och på institutioner för kriminella ungdomar. Men Goldsteins metod spred sig och inspirerade enligt Kaunitz och Sandberg (2009) många och utövandet av ART började växa fram. Då intresset för och utövandet av ART metoden ökade började den också brukas inom skolan.

Sedan metodens lansering i Sverige har många ART tränare utbildats både inom socialtjänsten och inom skolverksamheten. En av de som utbildade sig till ART tränare var socionomen Helena Hammerström. Böckerna som användes under Hammerströms utbildning var skrivna av Goldstein och präglades av den amerikanska kulturen. Hammerström som tyckte att metoden saknade ett svenskt perspektiv skrev boken *Från aggressivitet till harmoni* som gavs ut 2006 och skapade internetplattformen [www.alltomart.se](http://www.alltomart.se). Läraren och skaparen av A.R.T. Institutet AB, Sara Larsdotter, kom 2009 ut med boken *ART i skolan*. Larsdotters bok är ytterligare ett komplement till Goldsteins huvudbok, där användningsområdet av ART modellen är centrerad till skolverksamheten.

#### 4.1.1. Från kriminalitet till skolverksamhet

Som tidigare nämnts, utvecklades Aggression Replacement Training i första hand för kriminella ungdomar och i andra hand för bråkiga och stökiga elever. Metoden används för arbete med barn och framförallt ungdomar som har svårt att hantera sociala situationer, konflikter eller som är särskilt krävande. Larsdotter (2009) menar att metoden även är välfungerande för individer med neuropsykiatriska funktionsproblem, så som ADHD samt för introverta barn och ungdomar.

Under Goldsteins vidareutveckling av ART modellen visade det sig enligt Hammerström (2010) att arbetssättet fungerade lika bra på individer som upplevs vara inåtvända, asociala, egoistiska, deprimerade och ängsliga som för de kriminella unga. Detta beror troligtvis på att ART metoden lär ut generella tekniker för sociala situationer, som alla barn och unga kan lära sig något av och ha användning för (Hammerström 2010).

Den sociala färdighetsträningen som ART metoden kan bidra med har enligt Larsdotter (2009) en viktig funktion i elevernas lärande av uppträdande och interaktion.

Samstämmiga studier från främst socialpsykologin har visat att gott uppträdande och yttre framtoning är en tillgång för att klara sig i vuxenlivet, vilket gäller såväl barn som vuxna. Området är ofta underskattat av socialtjänsten, trots att det är av central betydelse. Barn och unga som lever med föräldrar som har problem med missbruk, psykisk sjukdom eller där det förekommer familjevård, har ofta fått alltför lite hjälp att handskas med frågor som rör yttre framtoning eller hur de ska uppföra sig i olika sammanhang. Detta kan leda till att de genom sitt beteende omedvetet kan provocera eller förolämpa andra människor. Unga som lämnar samhällsvården har heller inte alltid fått nödvändig vägledning inom området. Barn och unga behöver lära sig att förstå vilket intryck de ger sin omgivning utan att för den skull gå in i en överdriven anpassning (Socialstyrelsen 2006, s30-31).

En människa behöver, enligt ovanstående citat, ha goda egenskaper i uppträdande i en social kontext. Barn och unga ska invigas i hur de som goda medmänniskor bör handla och interagera korrekt. Enligt psykologen och pedagogen Vygotskij är kompetenserna att samspela och socialt interagera med omvärlden mycket betydelsefull i en människas lärande och utveckling. Barns utveckling sker i samspel med deras omgivning, det vill säga att interaktion och samspel lägger grunden till intellektuell och emotionell utveckling (Strandberg 2006). Vygotskijs teori om att människans sociala beteenden är utvecklingsbara, överensstämmer med ART metodens färdighetsträning som genom samspel vill förbättra individens hantering av sociala situationer. I ett normfyllt samhälle där människor bör äga kunskapen att samspela och agera rätt, är det nödvändigt att olika beteenden och framtoningar diskuteras. Enligt Hammerström (2006) har skolan en viktig och central roll i arbetet med att

förmedla värderingar, fostran och socialt ansvar. Skolan är den institution i samhället som har störst inflytande på barn och unga. Därför är det viktigt att skolan tar sitt ansvar för att ge eleverna en bred och trygg utbildning som ger möjlighet till utveckling på alla plan (Hammerström 2009).

## 4.2. ART: De tre huvudkomponenterna

ART metoden bygger enligt Kaunitz & Sandberg (2009) på principer om beteendemodifiering. Meningen är att metoden ska leda till en minskning av oönskade beteenden och ersätta dem med önskade. Arbetsmetoden ART är enligt Larsdotter en ”vetenskapligt och kliniskt beprövad metod som syftar till att ersätta negativa reaktioner och handlingar med mer effektiva beteenden” (2009, s9). Modellen består av tre huvudkomponenter som ska lära barn och unga att hantera sociala situationer genom social färdighetsträning, känslokontrollträning och moralträning. Det unika med ART metoden är enligt Hammerström (2006) sammankopplingen av just dessa tre delar som behandlar beteende. Det sociala beteendet, känslolivet och den kognitiva moralutvecklingen gör ART till ett multimodalt program. Vilket betyder att man med hjälp av att kombinera olika metoder försöker modifiera olika sidor av en människas beteende.

Rollspel är ett genomgående viktigt verktyg i ART metodens beteendeträning. Förutom uppspel som bygger på realistiska och sociala situationer är samtal och diskussion viktiga delar under en ART lektion. Med hjälp av rollspelen och de tillhörande reflektionerna, uppmärksammas och tränas elevernas sociala förmågor och konsten att hantera konflikter. Enligt Hammerström (2006) kan rollspel ge människor möjligheten att se saker från ett annat perspektiv och därmed bidra till att man omprövar och eventuellt överger sina föreställningar. Enligt Hammerström menar Goldstein ” att ART inte utger sig för att vara en fullt utvecklad metod. ART är ramen och innehållet går att utveckla beroende på vilken målgrupp man vill nå med undervisningen” (2006, s19). ART metoden är anpassningsbar och kan modifieras, det innebär att användningen av modellen ser olika ut beroende på vilka brukarna är och varför metoden brukas. I presentationen av de tre huvudkomponenterna som följer nedan ges en kortfattad inblick om i hur ramen för de olika komponenterna ser ut.

I den här uppsatsen kommer endast arbete med sociala färdigheter att presenteras i analysen. Det beror på att pedagogerna i arbetslaget som intervjuas enbart arbetar aktivt med

just denna huvudkomponent. Men då modellen är ett trekomponentsprogram är det viktigt att visa på helheten och presentera alla de tre beteendemodifierande delarna.

#### 4.2.1. Social färdighetsträning/ Interpersonell färdighetsträning: Beteendekomponenten.

Metoden avser att lära sociala färdigheter och aggressionshantering. I ART betonar Goldstein (1998) den interpersonella färdighetsträningen till barn och unga som ofta är aggressiva, men att metoden även använts framgångsrikt i skolan med andra typer av elever.

Konkret innebörd av beteendekomponenten:

Eleverna får genom rollspel och hemuppgifter träna på grundläggande sociala färdigheter som är nödvändiga för positiva och sunda relationer. I programmet beskrivs 50 sociala färdigheter som alla är specifikt definierade i olika beteendesteg... Träning av sociala färdigheter hjälper ungdomen att bryta en ond cirkel av misslyckade relationer och bristande konflikthantering (Hammerström 2006, s14).

Grunden i arbetet med sociala färdigheter är rollspel. Rollspelsscenerna som eleverna tillsammans med en vuxen planerar och spelar upp ska engagera elevgruppen till reflektion gällande den sociala färdighet som behandlas. Hemuppgifterna som bygger på den aktuella sociala förmågan som lektionen behandlat, ska ge eleven tillfälle att ta med sig sin sociala träning utanför klassrummet och på så sätt, sätta den i ett ”verkligt” och realistiskt sammanhang.

De 50 sociala färdigheterna som den interpersonella träningen bygger på är beteenden som anses vara normer i samhället. Dessa sociala normer förväntas individer kunna, för att vara goda medmänniskor. Sociala färdigheter som att be om hjälp eller att ge någon en komplimang är förmågor som med hjälp av situationsbaserade rollspel tränas på ART lektioner.

Då ART modellen endast är en mall för hur man kan använda den, är det intressant att forska vidare på hur pedagogerna i studien arbetar med sociala färdigheter med hjälp av rollspel och hemuppgifter.

#### 4.2.2. Känslokontrollträning/ Ilskekontrollträning: Den emotionella komponenten.

Ilska är en naturlig mänsklig känsla. Enligt Goldstein (1998) uttrycker vi normalt sätt vår ilska genom att till exempel sura, men det finns de barn, unga och vuxna som visar sin ilska och vrede genom aggression. En aggression som kan uttrycka sig både fysiskt och psykiskt till andra människor, genom bland annat kroppsligt våld och verbala kränkningar.

Känslokontrollträning i ART består enligt grundaren Goldstein (1998) av två innebörder. Metoden ska dels verka för att ilska ska uppstå mer sällan och dels för att förse barn och unga med de redskap som de behöver för att lära sig självkontroll när de blir arga.

Enligt Hammerström (2006) innebär den emotionella komponenten att eleven får faktiska redskap till att klara av ”stora” känslor, så som till exempel ångest, besvikelse och ilska, på ett icke-destruktivt sätt. Eleverna lär sig dessutom att hantera sina egna känsloreaktioner i samband med problem och konfliktsituationer. Metoden erbjuder de utövande att genom strukturerade rollspel träna olika konfliktsituationer, med avsikt av att inte utsätta sig själv eller andra för skada.

#### 4.2.3. Moralträning: Värderingskomponenten

För att behandlingsprogrammet ART ska vara så effektivt som möjligt för alla utövande unga, måste det enligt Goldstein (1998) innehålla moral och värderingsträning. Barn och unga kan utveckla en omogen och bristande moral som leder till att denne resonerar utifrån sig själv och dess egna behov. Hammerström (2006) menar att vissa barn och unga inte har klart för sig om hur man bör leva enligt samhällets normer eller varför de beter sig som de gör och hur dess agerande påverkar andra.

Under arbetet med moralträning diskuterar ungdomar och vuxna olika problemsituationer, dilemman och frågeställningar. Moralträningen ger också eleverna utrymme att tillsammans resonera ur ett moraliskt perspektiv (Hammerström 2006).

De tre huvudkomponenterna ska enligt ramen komplettera varandra i att förändra människors beteende (Goldstein 1998). I mallen för ART modellen utgår man från samhällets normer och hur man bör agera för att vara en god medmänniska. Arbetslaget som deltagit i denna studie arbetar inte aktivt med värderingskomponenten men pedagogerna menar att de



väver in moralträningen i den sociala färdighetsträningen. Frågan är om pedagogerna arbetar med olika värderingar och moraler samt om de ifrågasätter olika sociala förmågors betydelse och existens?

### 4.3. Liknande sociala träningsmodeller

För att skapa en positiv skolsituation där alla elever får möjlighet att utveckla sina sociala färdigheter har det konstruerats olika metoder och träningsprogram. En del program är specifikt riktade mot att ge verktyg till att förebygga mobbning, exempel på några av dessa är Friends, Olweus och Farstamodellen. En del program vill bygga sunda skolmiljöer genom att förmedla acceptabla värderingar, exempel på sådana modeller är Charlie och Lions Quest (Hammerström 2006).

ART metoden är alltså inte den enda modellen som arbetar med barns och ungas sociala utveckling och beteendeförändring. För att sätta ART modellen i relation till något, följer nedan en presentation av SET programmet. Social Emotionell Träning (SET) används liksom ART modellen i skolverksamheten för att träna elevers social och emotionella utveckling.

SET programmet är skapat av Birgitta Kimber och syftar till att förebygga psykisk ohälsa. I metoden arbetar man med social och emotionell utveckling som ska främja barn och ungdomars psykiska hälsa. Arbetet sker genom träning av samarbete och konflikthantering, för att stärka elevens förmåga att kunna skapa relationer samt kunna lösa problem. SET metoden går enligt Kimber (2007) ut på att stärka skyddande faktorer på individ, grupp och skolnivå. I SET programmet arbetar man med att stärka elevens sociala kompetens och emotionella stabilitet samt med att få en stark **känsla av sammanhang** (KASAM). Om eleven utvecklat en stark KASAM innebär det att möjligheterna till ett hälsosammare liv ökar. Goda sociala och emotionella kompetenser ger enligt Kimber (2007) möjligheter till utveckling av positiva och goda kompetenser av ämneskunskaper. I metoden poängteras det att alla barn och unga har rätt att utvecklas utifrån de förutsättningar de har.

## 4.4. Kritisk granskning av ART metoden

Vad är det då som gör att ART metoden används som ett verktyg i arbetet med socialträning i skolan? Enligt Hammerström (2006) blir ART modellen genom de strukturerade praktiska övningarna ett konkret redskap i arbetet med bland annat konflikthantering och social utveckling. Hammerström menar också att ”även om man inte har ett eget behov av att träna ART eller avser att börja arbeta som ART instruktör ger metoden en grundförståelse för mänskligt beteende, relationer och vad man praktiskt kan göra för att bygga positiva relationer” (2006, s120).

Författaren och specialpedagogen Johannessen, verksam vid specialpedagogiska institutet på Oslo universitet, ser kritiskt på sociala träningsprogram i allmänhet. Johannessen (1997) menar att flertalet av de träningsprogram som har utvecklats och som vill lära barn och unga att kontrollera sin ilska och bättre kunna hantera sociala situationer, har utförts i konstlade sammanhang. Därför anser Johannessen (1997) att man inte vet om lärdomarna eleverna får med sig från klassrummet är överförbara, det vill säga att effekterna blir de tänkta i en naturlig situation. Hammerström (2006) däremot ser goda möjligheter i att eleverna tar med sig sina kunskaper från lektions förhållanden ut till de verkliga livssituationerna. Då rollspelen som användes i ART modellen ska vara så realistiska och snarlika verkliga sammanhang att eleverna lätt kan applicera dem i det verkliga livet.

I flera av de vanligaste träningsprogrammen utbildas en tränare som ska leda gruppen genom de olika socialutvecklande övningarna. ART metoden är ett sådant program. Det är viktigt att poängtera att ART metoden inte är varumärkesskyddat, vilket innebär att ingen har ansvar för hur och var metoden används. Friheten att tolka och utbilda i metoden, har lett till att det finns många olika utbildningsföretag som gör anspråk på ART metoden till exempel Alltomart och A.R.T. Institutet AB. Föreläsarna och utbildarna från de olika företagen förkunnar med sina egna tolkningar vad som är det korrekta sättet att arbeta enligt Goldstein (Kaunitz och Sandberg 2009).

Johannessen (1997) menar att olika programtränare tar till sig metoden i fråga på olika sätt. Det leder till att det är omöjligt att mäta effekterna då tränarna inte utför programmen på exakt samma sätt. Dessutom menar Kaunitz och Sandberg att om en ”metod överförs till en annan tradition och kulturell miljö är det vanligt att de delar som verkar mest passande och lätta att använda sig av plockas ut. Att värdera effekterna av behandlingsmetoden blir därmed omöjligt” (2009, s37). Anledningen till om ett träningsprogram fungerar eller ej, har att göra

med relationen mellan tränaren och eleverna och inte med programmet i sig (Johannessen 1997).

## 5. Metod

Studiens syftemål är att få kunskap och djupare förståelse för praktiskt arbete med ART modellen genom att undersöka hur det specifika arbetslaget Trädet arbetar med metoden. Efter inläsning av olika undersökningsmetoder fann jag fallstudie som forskningsmetod mest passande för denna studie, då fallstudier används i ändamålet att studera något specifikt mycket grundligt. Fallstudie som metod är relevant om undersökningen utförs på en mindre grupp, ett fall eller en situation (Patel, Davidsson 2003). Fallstudier utgår från ett helhetsperspektiv och försöker få en så täckande empiri som möjligt, vilket är mycket passande för att uppnå studiens syfte.

I fallstudier är det vanligt att information av olika karaktär samlas in för att ge en så fyllig bild av det aktuella fallet som möjligt. Om fallet t.ex. är en arbetsplats kan såväl intervjuer som observationer och enkäter kombineras i datainsamlingen. (Patel, Davidsson 2003 s54-55)

En fallstudie är en kvalitativ forskningsmetod. Huvuduppgiften för det kvalitativa synsättet är att tolka och förstå de resultat som framkommer i en studie. I undersökningen vill forskaren beskriva eller gestalta något specifikt (Stukát 2005).

Patel, Davidsson (2003) menar att både intervju, observation och enkät är goda metoder för insamling av information. Stukát (2005) anser att lämpligaste materialinsamlingsmetod för en kvalitativ forskning förefaller vara intervju. Vid undersökandet av hur pedagogerna i arbetslaget Trädet arbetar med ART modellen har intervju vara huvudmetoden. Studiens intresse ligger i att ta del av pedagogernas erfarenheter och upplevelser i användandet av modellen samt att fånga detaljerade beskrivningar i hur verksamheten fungerar. Då studiens fokus ligger i att undersöka arbetet med ART modellen ur pedagogernas perspektiv, är det inte relevant att intervjua varken elever eller deras föräldrar.

Observation skulle kunna vara ett bra och givande komplement till huvudmetoden intervju. Men under terminen då studien utförs arbetar arbetslaget inte med ART lektioner i sina verksamheter. Därmed har observationer inte kunnat genomföras, vilket kan vara till nackdel för studiens intresse, då pedagogernas information om den sociala färdighetsträningen

med sina rollspel inte kunnat visualiseras. Metoden enkät användes inte heller under studien då denna metod inte ger det djup och den personlighet som eftersöks.

## 5.1. Intervjuer

Vid användning av intervju som metod för insamling av data kan forskaren både göra strukturerade och ostrukturerade intervjuer. Intervjuerna ska med fördel ske i en för intervjupersonen trygg miljö. Det är enligt Stukát (2005) också bra att hitta en ostörd plats för samtalet, då intervjun har potential att bli lugn och koncentrerad. När det gäller intervjufrågornas formulering ska dessa enligt Patel, Davidsson (2003) vara korta och fokuserade i dess innehåll. Dessutom ska intervjuaren tänka på att använda ett ”vanligt” och enkelt språk där till exempel fackuttryck och tvetydiga ord utesluts.

### 5.1.1. Intervjumetoder

*Strukturerade intervjuer* kan liknas med enkätintervju eller skriftlig intervju. Frågorna som ställs under ett strukturerat samtal är i regel slutna frågor, där intervjupersonen oftast bara kan välja mellan ett fåtal förutbestämda svarsalternativ, vilket medför en grundare information. Fördelarna med en strukturerad intervju är enligt Stukát (2005) att många människor snabbt kan intervjuas och deras svar blir lättöverskådliga och kan då enkelt jämföras med varandra. Nackdelarna med strukturerade intervjuer förefaller att inte ge djupgående information då frågorna inte tillåter detta samt opersonliga samtal, då den intervjuade inte kan berätta med sina egna ord.

Under en *ostrukturerad intervju* ställs intervjufrågorna i den ordning situationen inbjuder till. Intervjuaren måste dock ha ett antal huvudfrågor och en frågeguide (Stukát 2005) som gör det möjligt att bibehålla den röda tråden under samtalet. Intervjutekniken innefattar följdfrågor för att få svaren mer utvecklade och fördjupade. Nackdelen med metoden är att den är tidskrävande då fri interaktion kan ta sin tid samt att intervjun måste skrivas ner i sin helhet. Fördelarna med ostrukturerade intervjuer är enligt Stukát att man kan ”få fram helt ny information, upplysningar som man inte kunde föreställa sig när man gjorde sina frågor” (2005, s39-40).

Då denna undersökning enbart innefattar ett begränsat antal intervjupersoner och avsikten är att föra öppna och djupa samtal, valdes ostrukturerade intervjuer som huvudredskap för undersökningen.

## 5.2. Bearbetning av material

Efter genomförda intervjuer sker transkribering. Innebörden för transkribering är att skriva ut intervjun i sin helhet. Denna process är enligt Stukát (2005) mycket tidskrävande och därför bör man inrikta sig på intressanta och för undersökningen relevanta avsnitt. Under bearbetningsmomentet transkriptionsprocessen sker enligt Patel, Davidsson (2003) ofta en mer eller mindre medveten påverkan på underlaget för analysen.

Intervjumaterialet bearbetas genom olika former av analyser, här spelar forskarens egna tankar, känslor och erfarenheter stor roll, vika ses enligt Stukát (2005) som en tillgång för tolkningar.

Under själva skrivprocessen ska all fakta, så som exempelvis intervjumaterial, textanalyser och andra insamlade uppgifter skrivas samman till en presentabel text. I detta skede finns det en rad tekniker att ta hjälp och användning av. Enligt egen erfarenhet är *tankeskrivning* och *presentationsskrivning* (Dysthe 2002) en användbar och för mig tilltalande metod.

Tankeskrivandet är en vidareutveckling av tidigare anteckningar och noteringar. Genom tankeskrivandet förklarar författaren för sig själv det som senare ska framställas på ett klart sätt för andra. Då alla tankar och fakta är nedskrivna kan presentationsskrivandet ta form. Målet i denna fas är att skiva fram en välformulerad och genomtänkt text som håller sig inom ramarna för textens ämne och syfte.

Kvalitativ forskning kritiseras av många som alltför subjektiv, det vill säga att analyser och resultat är starkt färgade av forskaren (Stukát 2005). Genom att bygga upp tolkningar med hjälp av gediget och trovärdigt underarbete, minimerar författaren risken för ett alltför personligt avtryck. Därmed överlämnas tolkningsmöjligheter till läsaren, så att denne själv kan bilda sig en uppfattning.

### 5.3. Forskningsetiska överväganden

Under hela studien har de medverkande pedagogernas integritet skyddats. Detta med hänsynstagande till informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Stukát 2005). Då undersökningens intervjuer endast innefattat arbetslagets lärare och fritidspedagoger, har varken elever eller föräldrar behövts informeras. Samtalen och diskussionerna med pedagogerna har spelats in eller skrivits ner. Anteckningarna och ljudupptagningarna med dess transkriberingsmaterial från intervjuerna har enbart används i undersökningssyftet. Pedagogerna som deltagit i studien har blivit informerade både om dess anonymitet och dess frivillighet i deltagandet samt om undersökningens innehåll och ändamål. Även om pedagogerna som medverkar i studien står för sina uttalande gällande handlingar och undervisningsätt är det inte relevant att deras egna namn förekommer i texten. Därför är pedagogernas namn ersatta med de fiktiva namnen Anders, Lena, Hanna och Markus.

### 5.4. Undersökningsgrupp

Skolan där undersökningen har genomförts ligger i en övre medelklasskommun där majoriteten av pedagoger och elever har svenska som modersmål. Det specifika arbetslaget som medverkat i undersökningen har jag valt att benämna som arbetslaget Trädet. Under studien har fyra intervjuer med arbetslagets lärare och fritidspedagoger genomförts. Pedagogerna är verksamma i en åldershomogen verksamhet, där eleverna är från sex till nio år gamla. De intervjuade pedagogerna är alla ART utbildade av kommunens egna ART tränare och kurslitteraturen under deras utbildning var Helena Hammerströms bok *Från aggressivitet till harmoni* (2006).

### 5.5. Genomförande

Intervjuer, samtal och diskussioner är genomförda med arbetslaget Trädets lärare och fritidspedagoger, då undersökningens intresse är riktat mot att se hur detta specifika arbetslag

arbetar med ART modellen. Under de ostrukturerade intervjuerna med pedagogerna användes ett antal huvudfrågor för att leda samtalen så att informationen för undersökningssyftet blev relevant. För att få den bästa insikten i hur metoden brukas har jag haft möjligheten att komplettera intervjumaterialet med arbetslagets ”privata” stoff så som böcker från utbildningar, egna dokumentationer och anteckningar.

Före mötet med pedagogerna gjordes en grundlig inläsning av de böcker med information och forskning som jag funnit om ART metoden. Efter de fyra intervjuerna, transkriberades ljudupptagningarna och anteckningarna. Därefter gjordes ytterligare informationssökningar för fördjupning i ämnet. Uppsatsskrivandet tog fart och skildringen av hur det specifika arbetslaget arbetar med ART metoden växte långsamt fram.



## 6. Analys och presentation

### 6.1. Analysdisposition

I uppsatsens analysdel kommer det att redovisas hur arbetslaget Trädet arbetar med ART metoden. Här redovisas resultatet på frågorna om hur arbetslagets planering och genomförande av en ART lektion ser ut samt hur modellen presenteras och tas emot av elever och föräldrar.

Då arbetslagets huvudfokus ligger på ART metodens sociala färdighetsträning kommer denna att presenteras noggrant genom olika avsnitt. Avsnitten följer upp de frågeställningar som togs upp i uppsatsdelen: Syfte och frågeställningar. Genom att presentera huvudfrågeställningarna i underrubriker till avsnittens titel, blir analysdelens innehåll i förhållande till studiens ändamål, lättförståeligt. De 50 sociala färdigheter som social färdighetsträning bygger på kommer att listas i avsnitt 1 och därefter förklaras de beteendesteg som är varje social färdighet struktur. En ART lektion kräver planering och förberedelse vilket presenteras i avsnitt 2. Punkt för punkt kommer en ART lektions innehåll med rollspel och diskussioner att presenteras i avsnitt 3. I analysens avslutande avsnitt möter vi arbetslagets berättande om ART metodens genomsyrande av verksamheten samt varför metoden behövs. Data som presenteras i analysen bygger på pedagogintervjuer samt på Goldsteins och Hammerströms metodbeskrivningar.

I presentationen av Trädets arbete med ART modellen benämns pedagogerna med de fiktiva namnen Anders, Hanna, Lena och Markus.

### 6.2. Introduktion av Trädets ART arbete

I arbetslaget Trädet arbetat man endast med ART modellens färdighetsträning och därmed lär pedagogerna bara ut hur eleven ska agera. Det innebär i praktiken att alla rollspels innehåll

ska visa upp det ”rätta” sättet att gå tillväga i en socialt problematisk situation. Den sociala färdighetsträningen är avsedd att lära eleverna vad de bör göra i sociala kontexter, medan ilskekontrollträningen lär dem vad de inte bör göra (Goldstein 1998). Hanna menar att människan lär med hela kroppen och att då agera eller se det ”felaktiga” beteendet i rollspelet skulle förvirra eleverna och ge dem en motsägelsefull visuell och kroppslig upplevelse.

ART metodens tre huvudkomponenter; social färdighetsträning, känslokontrollträning och moralträning genomsyrar hela programmet. Detta innebär att även om man i arbetslaget bara arbetar aktivt med den sociala färdighetsträningen berörs och bearbetas både ilskekontrollträning och moralträning ändå.

Pedagogerna i arbetslaget har valt att kalla ART lektionerna för kompisteater. De fyra intervjuade är rörande överens om att namnet kompisteater klingar bättre, då ART kan förknippas med kriminella och bråkiga barn och unga. Pedagogernas presentation av kompisteater är att barnen lär känna varandra bättre, lär sig empati, oskrivna och skrivna sociala regler, konflikthantering och samspel.

Då ART metoden som tidigare nämnts är möjlig att anpassa efter behov och målgrupp, kan pedagogernas arbetssätt bli relativt unik för just detta arbetslag. Pedagogerna berättar hur de generellt arbetar med modellen men samtliga av dem menar att ART lektionerna anpassas efter elevgrupp och åldersgrupp. Informationen som analysen innehåller bygger på de fyra intervjuer som har gjorts med pedagogerna i arbetslaget. Studien har även fått ta del av pedagogernas utbildningsmaterial och personliga anteckningar.

## 6.3. Trädets planering och förberedelse

*– Hur ser planeringen ut inför lektioner då socialt beteende ska behandlas?*

### 6.3.1. De 50 sociala färdigheterna

Den sociala färdighetskomponenten i ART modellen består av 50 färdigheter. De olika sociala färdigheterna grundar sig enligt Hammerström (2006) på hur människor i allmänhet beter sig i sociala situationer. Goda kunskaper i färdigheterna innebär oftast en god social kompetens. Alla färdigheterna kan varieras i svårighetsgrad beroende på vilken typ av situation som väljs samt på elevernas behov och förkunskaper.

- 1. Lyssna
  - 2. Starta samtal
  - 3. Samtala
  - 4. Ställa en fråga
  - 5. Tacka
  - 6. Presentera sig
  - 7. Presentera andra
  - 8. Ge komplimanger
- Grupp 1: Grundläggande sociala färdigheter
- 9. Be om hjälp
  - 10. Bestämna sig för att vara med
  - 11. Ge instruktioner
  - 12. Följa instruktioner
  - 13. Be om förlåtelse
  - 14. Övertyga andra
- Grupp 2: Avancerade sociala färdigheter
- 15. Förstå sina känslor
  - 16. Uttrycka dina känslor
  - 17. Förstå andras känslor
  - 18. Bemöta andras ilska
  - 19. Uttrycka omtanke
  - 20. Klara av din rädsla
  - 21. Belöna dig själv
- Grupp 3: Färdigheter för att handskas med känslor
- 22. Be någon om lov
  - 23. Dela med dig
  - 24. Hjälpa andra
  - 25. Förhandla
  - 26. Självbehärskning
  - 27. Hävda dina rättigheter
  - 28. Klara av retsamma kommentarer
  - 29. Hålla sig borta från bråk
  - 30. Undvika slagsmål
- Grupp 4: Alternativ till aggression
- 31. Uttrycka missnöje
  - 32. Bemöta klagomål
  - 33. Vara sportslig
  - 34. Klara av pinsamma situationer
  - 35. Klara av att inte få vara med
  - 36. Försvara en kompis
  - 37. Bemöta övertalning
  - 38. Hantera ett misslyckande
  - 39. Hantera oklara budskap
  - 40. Bemöta anklagelser
  - 41. Klara av ett svårt samtal
  - 42. Klara av gruppptryck
- Grupp 5: Färdigheter för att handskas med stress
- 43. Besluta att göra någonting
  - 44. Ta reda på orsaken till ett problem
  - 45. Sätta upp egna mål
  - 46. Att veta vad du är bra på
  - 47. Att ta reda på information
  - 48. Rangordna dina problem
  - 49. Fatta beslut
  - 50. Koncentrera dig på en sak
- Grupp 6: Planeringsfärdigheter

De 50 färdigheterna är indelade i olika delgrupper som symboliseras av olika sociala förmågor. Grupp ett innehåller de sociala färdigheter som är grunden till all mänsklig kommunikation. Färdigheterna i grupp två tar upp kunskapen om att rätta in sig i en kontext samt ger eleven förståelse för att man ibland behöver hjälp av sina medmänniskor. Grupp tre innehåller färdigheter som ger eleverna träning i egen känslomedvetenhet och hur man uttrycker sina känslor samt hänsynstagande och hantering av andras känslor. De färdigheter som finns i grupp fyra ger eleverna sociala verktyg för att undvika aggressiva beteenden och konflikt. Grupp fem innehåller sociala färdigheter som lär eleven att positivt hantera svåra och stressiga situationer. Grupp sex färdighetsövningar utvecklar elevens förmåga att planera långsiktigt och kortsiktigt samt formulera sina positiva och negativa kompetenser och sätta upp egna mål. (Hammerström 2006).

Markus berättar att planeringen av vilka färdigheter som klassen ska arbeta med väljs ut efter vilket behov klassen/gruppen har. Det innebär att man sätter samman en serie lektioner som tar upp färdigheter som passar just den specifika gruppen. Gruppernas lektionsserier kan skifta, då gruppmedlemmarnas behov är olika. Lena menar att man i arbetslaget har plockat ut de färdigheter man anser viktigast att arbeta med. Det medför att de finns färdigheter som de aldrig arbetat med och färdigheter som de bearbetat flera gånger.

Till varje färdighet finns det noggrant preciserade beteendesteg. Punkterna gör samtliga färdigheter väldigt konkreta och eleverna lär sig följa den kontinuerliga strukturen. Stegen återkommer under hela ART lektionen, punkterna kan ses som en slags central checklista som både styr rollspelen och diskussionerna kring de aktuella färdigheterna. Nedan följer punkterna för färdighet nummer 9; att be om hjälp, för att ge exempel på hur beteendestegen är uppbyggda.

- Avgör vad problemet är.
- Bestäm dig för om du vill ha hjälp med problemet
- Tänk efter vilka personer som kan hjälpa dig och välj en av dem.
- Berätta för personen om problemet och be personen att hjälpa dig.  
(Goldstein 1998, s237)

Stegen är så pass viktiga för ART lektions uppbyggnad att de rekommenderas av Hammerström (2006) att ha uppskrivna i bakgrunden under hela lektionen.

### 6.3.2. Pedagogernas roll

Under en ART lektion medverkar två vuxna, en ledande huvudtränare och en assisterande medtränare. De två tränarna har olika roller när de arbetar med de olika sociala färdigheterna. Här följer tränarnas enligt Larsdotter (2009 s23) specifika uppgifter:

Huvudtränarens uppgift är att förbereda, hålla i och utvärdera lektionen. Under lektions gång ansvarar huvudtränaren för att arrangera och genomföra rollspelen samt stötta och uppmuntra eleverna. Pedagoger med huvudansvaret ska efter avslutad lektion utvärdera denna, genom att under lektionen ha observerat elevgruppens sociala motgångar och framgångar. På så sätt får tränaren insikt i eventuellt behov av fortsatt arbete med lektionens specifika färdighet.

Medtränarens huvuduppgift är att vara en stöttande och hjälpande hand till huvudtränaren. Detta genom att bland annat upprätthålla ordningen i klassen samt uppmärksamma och hjälpa de elever som har svårt att vara koncentrerade och aktiva under lektionen. Medtränaren ska också medverka i elevernas diskussioner och lyfta centrala frågor för färdigheten samt de frågor som kan provocera eleverna till eftertanke och nya frågor.

Under ART lektionerna i arbetslaget Trädet har det visat sig att bra kommunikationen mellan de två tränarna är värdefull. Anders berättar att han som huvudtränare inte behöver bekymra sig över stökiga och oroliga elever utan kan koncentrera sig på lektionens innehåll, då medtränaren är där för att ta hand om, lugna och tysta ofokuserade elever.

### 6.3.3. Gruppindelning av elever

I det förberedande stadiet sätts elevgrupperna samman. Pedagogerna i arbetslaget har kommit fram till att barngrupperna ska bestå av sex till åtta barn. Fördelen med en så pass liten elevgrupp är enligt Markus att ”barnen får ut mycket av övningarna och man har tid att se och lyssna på varje barn”. I sammansättningen av arbetsgrupperna är det enligt Hanna, viktigt att tänka på att man har elever som är i behov av att träna sig på sociala förmågor men också bra förebilder, det vill säga barn som man redan vet ”kan” färdigheten. Lena menar att genom att blanda barn med olika kunskaper, lär de av varandra. I ett samspel utvecklas barn och unga enligt Vygotskij både intellektuellt och emotionellt. Människors samspel är inte bara en metod som kan stödja lärande och utveckling, enligt Strandberg (2006) menar Vygotskij att samspel är lärande och utveckling.

## 6.4. Genomförande av ART lektioner

*– Hur ser det praktiska ART metodens genomförande ut?*

Pedagogerna följer den ram för hur en lektion ska/kan se ut, som de lärt sig under sin ART utbildning. De två tränarna kan, om det finns moment i lektionsprogrammet som inte passar den specifika gruppen på grund av till exempel ålder, ta bort, lägga till eller flytta ordningspunkterna. Men varje specifik grupps momentlista ska se likadan ut varje ART lektion, för att eleverna ska kunna följa dess innehåll och struktur.

Härnäst redovisas arbetslaget Trädets lektionsplanering. Punkt för punkt beskrivs hur arbetslaget genomför ART lektioner, detta utifrån deras egna intervjuerättelser.

### 6.4.1. Presentation

Varje lektion inleds med att huvudtränaren välkomnar eleverna och presenterar sig själv. Därefter får eleverna presentera sig med sitt namn och med en personlig detalj, egenskap eller någon annan slags kuriosa som även huvudtränaren för dagen presenterat sig själv med.

### 6.4.2. Regelpåminnelse

Under den första ART lektionen med gruppen utformas reglerna för hur elever och lärare ska bete sig under ett ART pass. Regler som till exempel: respektera varandras åsikter, vara en god lyssnare samt att räkna upp handen om man vill säga något. Anders menar att det är betydelsefullt att lägga vikt vid att eleverna är med och bestämmer hur reglerna ska lyda. Tränarnas uppgift blir att hjälpa eleverna att utforma reglerna genom att komma med tips och idéer. Reglerna som gruppen satt upp, repeteras vid varje ART lektions början och ska följas utan undantag. Dessa konstanta och egenskapade regler ska skapa en tillförlitlig atmosfär där eleverna vill och vågar ta för sig av lektionernas innehåll

### 6.4.3. Återblick och läxkontroll

Elever och tränare gör sig påminda om vilken social färdighet man tränade förra ART lektionen. Detta leder till den eventuella läxa som delats ut då och som ska redovisas nu. Anders ger exempel på möjliga hemuppgifter: ”det kan vara enkla läxor som rör de färdigheter man arbetat med tidigare, så som att man ska ge någon en komplimang (social färdighet nr 8) eller att ta initiativet till att vara med i en aktivitet (social färdighet nr 10)”. Hanna berättar att de ibland har använt sig av stenciler som eleverna får fylla i, dels en stencil där eleven ska notera och reflektera över en utförd social färdighet (se bilaga 1) och dels en stencil som kallas ”struljournal” (bilaga 2 och 3), där eleven får rapportera om olika incidenter och elevens agerande.

### 6.4.4. Färdighetsdefinition

Huvudtränaren går igenom den sociala färdighet som lektionen ska behandla. Vad innebär det att till exempel att be om hjälp? Man diskuterar tillsammans när, vem och hur färdigheten kan användas. I detta skede introduceras eleverna för den för lektionen aktuella färdighetens centrala beteendesteg.

### 6.4.5. Modellering och behovsdiskussion

De två tränarna visar upp ett förslag på hur det kan gå till när man till exempel ska be om hjälp. Anders berättar att man efter exempelscenen lyfter fram frågor som: Hur ska man göra? Hur kan man göra? Finns det bra sätt? Finns det dåliga sätt? Samtalet fortsätter in i en behovsdiskussion där huvudfrågan är behovet av den sociala färdigheten. Varför behöver man till exempel be om ursäkt? Vad är färdigheten bra för och varför ska man lära sig den?

Trädets samtliga pedagoger poängterar, att rollspelen alltid ska spelas upp med det ”rätta” beteendet för att minska motsägelsefullheten. Lika viktigt som det är att spela upp det ”rätta” är det att belysa och diskutera det ”felaktiga” beteendet. Som tidigare nämnts är avsikten med ART metoden och dess sociala färdighetsträning, att minska barns och ungas oönskade

beteenden och ersätta dem med önskade. Pedagogerna menar att det är relevant att diskutera innebörden av både felaktiga och oönskade beteenden samt önskade och rätta beteenden.

#### 6.4.6. Fördela roller

Det är alltid huvudtränaren som väljer vem som ska vara med i de olika uppspelen. Anders menar att genom tränarens enväldiga bestämmande blir det mest rättvist, ingen känner sig utanför och konstellationerna blir ”rätt” det vill säga elevkunskaperna gällande färdigheten blandas.

#### 6.4.7. Planera rollspel

En grupp och en vuxen går iväg för att förbereda uppspelet. Denna grupp består av två barn: en medaktör och en huvudrollaktör. Huvudrollaktören är det barn som ska träna lektionens färdighet och medaktören är dess medspelare. De två barnen med handledning av tränaren diskuterar beteendestegen samt hur och i vilken situation de ska spelas upp. Därefter övar de ett par gånger för att sen återgå till den övriga gruppen för uppspel. Gruppen som stannar kvar tillsammans med en vuxen gör lättavbrutna övningar som med fördel berör lektionens färdighet. Hanna ger exempel på stimulerande övningar: var och ett av barnen får berätta om ett ord som de tycker låter argt, de kan få berätta om något de tycker är mjukt eller försöka beskriva en specifik känsla. Enligt Lena kan de för de yngre barnen vara bra att genomföra en lugnare rörelseövning som får dem att rasta av sig lite innan det stundande uppspelet.

#### 6.4.8. Genomföra rollspel

Scenen ska fokusera på situationen (exempelvis: att be om hjälp) därför menar Lena att rollspelen ska hållas korta, enkla och avdramatiserade. Markus fyller i med att ”vissa av barnen som älskar teater vill ju spela upp en hel lång scen men det är både orelevant och tidskrävande. Det gäller att uppspelts innehåll fokuserar på kärnan (den sociala färdigheten)”.

Anders berättar att under rollspelet pågår scenen fram till just att färdigheten ska tas upp.



... när man kommer till just att man ska be om hjälp så knäpper man av (de agerande eleverna) och stannar hela uppspelet. Man tittar på situation med hjälp av de fyra beteendestegen. Huvudrollsaktören och medaktör berättar vad de ska spela upp, det vill säga hur det ska gå tillväga utifrån de fyra beteendepunkterna. Därefter knäpper de på uppspelet igen och slutför scenen. Detta innebär att barnen får höra tillvägagångssättet en gång och sen se det en gång. Det är viktigt att återknyta i slutet av scenen, ex bad du och hjälp? gjorde du det på ett trevligt sätt?... och man diskuterar för och nackdelar med olika sätt att agera i situationen.

Vid utförandet av rollspel skiljer sig genomförandet något mellan arbetslagets yngre och äldre barn. De äldre barnens uppspel ser ut som i Anders ovanstående beskrivning. Vid de yngre elevernas uppspel visas hela scenen upp först och därefter pratar man om de olika beteendestegen och på vilka olika sätt man kunde till exempel bett om hjälp.

#### 6.4.9. Utvärdering

Enligt arbetslagets ram för hur en ART lektion ska/kan se ut ska man under denna punkt utvärdera huvudrollsaktören, medaktören och observatörerna. Kritiken ges av både aktörerna, observatörerna och huvudtränaren, dessutom ska de olika parterna bedöma sig själva i sina roller. Anders som arbetat mest med arbetslagets äldre barn lägger vinn om denna punkt, då man tränar på begreppet respekt.

När man har haft ett uppspel så samlar man elevgrupperna och så ställer huvudtränaren frågor till dem, vad tyckte ni? Då får man in träning av respekt ... man får räcka upp handen och så väntar man på sin tur ... och det man ska säga ska inte vara negativt, utan positivt, ”kanske kunde ni gjort annorlunda där” ... det finns ju olika sätt att säga saker på eleverna lär sig att man kan säga en negativ sak på ett sätt som inte sårar.

I klassen med de yngre barnen har man valt att hoppa över momentet utvärdering, då pedagogerna anser att punkten är lite för avancerad för eleverna. De yngsta barnen har enligt Hanna inte orken att vara koncentrerade alltför lång tid.

#### 6.4.10. Nya rollspelare

Ny rollfördelning, nytt planerande, genomförande och utvärdering görs tills alla eleverna har fått vara huvudaktör. I arbetslaget Trädet är man överens om att det är väldigt viktigt att alla får vara med och den eftersträlvande positiva atmosfären leder till att alla elever vill vara med.

Ett repeterande av den sociala färdigheten leder enligt Hammerström (2006) till att eleverna får en bredare uppfattning om hur man kan använda den. Den ökande förståelsen om olika sätt att agera i en situation ”innebär att eleven lättare kan överföra sina nyvunna kunskaper till det verkliga livet” (Hammerström 2006, s42).

#### 6.4.11. Återblick och hemuppgift

Eleverna och pedagogerna går tillsammans igenom vad man har gjort under lektionen och vad man har lärt sig. I detta moment delas en eventuell läxa ut som bygger på den aktuella sociala färdigheten. Utdelandet av läxor är inte konstant utan varierar från tillfälle till tillfälle och från grupp till grupp. Hemuppgifternas storlek, gestaltning och omfattning ser också olika ut eftersom de utgår från den aktuella färdigheten.

#### 6.4.12. Självutvärdering och avslutning

I klassen med de yngre barnen har pedagogerna, istället för att lägga större vikt vid punkten utvärdering, valt att fokusera på självutvärderingen. Här får eleverna möjlighet att utvärdera sina egna insatser under lektionen. Barnen kommenterar sig själva i rollerna som huvudaktör, medaktör och observatör. En ART lektion ska alltid avslutas positivt, eleverna får därför berätta vad de gjort bra under lektionen. Huvudtränarens uppgift blir i det avslutande skedet att försöka få alla elever att se sig själva positivt genom att fokusera på de bra saker de har åstadkommit under lektionen.

### 6.5. En genomsyrande helhetssyn

– *Genomsyrar ART modellen hela verksamheten, i det vardagliga handlandet?*

I vardagliga skolsituationer genomsyrar ART modellen pedagogernas sätt att hantera konflikter och incidenter. Lena berättar att pedagogerna försöker återknyta och påminna barnen om de olika färdigheter som har tränats och diskuterats. Vidare menar Lena att arbetslagets tanke är att elever och pedagoger ska kunna referera till ART lektionerna med

dess övningar till exempel ute på rasterna. Markus och Lena berättar att de ibland ser att barnen ute på rasterna använder sig av de bearbetade sociala färdighetskunskaperna som tränats under ART lektionerna, till exempel när det gäller att be om ursäkt. Skolans alla pedagoger och elever ska ha med sig ART "tänket" i sitt vardagliga agerande. Markus informerar om att metoden används på hela skolan och att flertalet av skolans lärare och fritidspedagoger har utbildats i ART metoden. Målet är enligt Lena att alla pedagoger ska genomgå ART utbildningen, för att använda ett gemensamt arbetssätt i främjandet av skolans elevers emotionella och sociala träning och utveckling .

Trädets pedagoger vill genom att kontinuerligt genomföra ART lektioner skapa en genomsyrande andan och ge barnen en positiv inställning. Pedagogerna på Trädet vill visa och lära eleverna att hitta nya (andra) vägar och möjligheter att hantera olika sociala situationer så att utgången inte blir negativt tänkande och aggressioner.

## 6.6. ART lektion = Kompisteater

*– Hur introduceras ART modellen inför elever och föräldrar?*

Pedagogerna i arbetslaget Trädet har valt att inte nämna för eleverna eller dess föräldrar att de har ART lektioner utan har valt att kalla dessa lektioner för kompisteater. Anders menar att:

... ART är ju Aggressiv Replacement Training. Om du går in på nätet och tittar, så kommer det upp våldsmän, våldtäktsmän, misshandel... och det blir ju inte så bra. Och metoden är ju faktiskt framtagen... för kriminella från början ... därför blir det ju inte så bra att gå in och säga att man ska ha en ART lektion, för då undrar föräldrarna; vad händer egentligen i klassen?

Då jag under intervjuerna tog upp ART modellens ursprung var pedagogerna måna om att tydliggöra att den metod som de använder sig av inte är den samma som Goldstein en gång skapade, utan att detta är en skolelevsanpassad ART metod.

Att döma av intervjuerna med Trädets pedagoger samt av den information studien tagit del av, ges bilden av att ART metodens sociala färdighetsträning i skolverksamheter vanligen används i förebyggande syfte. Användningsmålet av metoden är tolkningsvis att ge alla elever positiva och goda kunskaper i hanterandet av sociala situationer. Vid arbetet med utåtagerande och aggressiva ungdomar på bland annat institutioner för kriminella, tillämpas även ART metodens känslokontrollträning och moralträning. Då syftet, i motsats till det

generella förebyggande skolarbetet, är att bearbeta människors negativa och dåliga ageranden och därefter återuppbygga positiva och goda sociala beteenden.

Under arbetet med kompisteater har pedagogerna enbart fått positiv kritik från barn och föräldrar. Markus berättar att eleverna tycker att det är roligt med kompisteater, eftersom barnantalet i grupperna är få, får varje barn utrymme att stå i centrum. Lena instämmer och menar att arbetslaget fått samstämmig positiv feedback från elevernas föräldrar. Enligt samtliga pedagoger har det aldrig blivit någon diskussion angående kompisteatern, även då en del föräldrar har förstått eller undrat och fått visshet om att det är de sociala färdigheterna inom ART metoden man arbetar med.

Pedagogerna som jag har talat med är alla mycket positiva till metoden i arbetet med elevernas sociala färdighetsträning. De skulle om resurser fanns arbeta mer kontinuerligt med ART lektionerna då de har sett positiva effekter på eleverna. På frågan om varför pedagogerna i sin presentation av kompisteater inte nämner att det är ART modellen man arbetar med, är svaret från arbetslaget att det är enklast så. Men givetvis informerar pedagogerna föräldrar om kompisteaterns härkomst och innebörd om frågan kommer upp.

Att pedagogerna i sin presentation av kompisteaterarbetet hymlar med fakta om metoden, beror, att döma från pedagogintervjuerna, på att modellen förknippas med bland annat kriminallitet och att pedagogerna gör det enkelt för sig att inte tala om metodens härkomst och egentliga namn. Men det förbryllar mig att Trädets engagerade och ART utbildade pedagogerna inte ger föräldrarna en inblick i metodens historia, material och arbetssätt samt visar på de positiva sociala framsteg de sett hos eleverna.

## 6.7. Varför behövs sociala träningsprogram?

– *Varför använder sig arbetslaget/ skolan av ART metoden?*

Hammerström (2010) menar att dagens stora elevgrupper kräver en hög social kompetens som många barn inte har med sig hemifrån. Genom att använda sig av ART metoden för social träning, tränas eleverna i det som för vissa kanske är självklart men där andra inte har fått tillräcklig vägledning under uppväxten.

Anders anser att om det funnits möjlighet att arbeta kontinuerligt med ART metoden med alla barn redan i ung ålder, skulle troligen många problem som uppstår i tonåren inte existera. ”Att förebygga och reparera problem på det sociala och emotionella området i förskoleåldern

kan ha positiva spridningseffekter på andra områden och på hur barnen kommer att fungera senare i livet” (Johannessen 1997, s11). I arbetslaget Trädet arbetar man endast med ART lektioner när det finns ett behov, då resurserna för att ständigt involvera ART arbetet inte finns. Anders menar att alla elever, oberoende av bakgrund, alltid har nytta av att utveckla sina sociala färdigheter.

### 6.7.1. Ett behov av ART lektioner

Skolans kurs- och läroplaner uppvisar att verksamheten ska uppmuntra och utveckla alla elevers ämneskunskaper. Men de vittnar också om att skolan teoretiskt genom bland annat läroplanen tar sitt ansvar för att ge eleverna utveckling av sitt sociala beteende.

Skolan har i uppdrag överföra värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem att leva och verka i samhället... Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper. I samarbete med hemmen skall skolan främja elevernas utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar... Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling skall präglade verksamheten (Lpo94, s3-5).

För att skolans uppdrag och läroplanen ska uppnås bör pedagogerna i skolan lägga vikt vid att utveckla elevernas sociala och emotionella förmågor. Kompetenserna att kunna samarbeta, skapa relationer och hantera konflikter kan läraren arbeta med genom att tillämpa tillexempel ART metoden.

De intervjuade pedagogerna har en enig åsikt när det gäller utövandet och genomförandet av ART metoden, de vill alla arbeta mer kontinuerligt med ART lektionerna för att utveckla elevernas sociala kompetens. De menar att de rent resursmässigt bara har möjlighet att genomföra ART lektioner när det finns ett behov. Anders berättar:

”Tyvärr” arbetar vi bara med ART lektionerna när det finns behov, men jag skulle kunna tänka mig att jobba med det mer kontinuerligt, då alla alltid har nytta av att utveckla sina sociala färdigheter. Arbetet med ART hela tiden ger en mer genomsyrande anda. Men det finns ju ingen möjlighet, man måste vara två vuxna som tar hand om de ca 8 barnen i kompistatergruppen och då blir en vuxen lämnad med de andra ca 20 barnen i klassrummet. Resurserna finns tyvärr inte. Men jag förespråkar alltid metoden om behovet av den finns.

Under intervjuerna tillfrågades pedagogerna om när det finns behov för att bedriva ART lektioner. Hanna förklarar:

Behovet av att använda ART kan komma från en situation som uppstått i skolan, hemmet eller på fritiden. Men också från en grupp som inte fungerar eller en individs

behövligheter. Vi har i klassen haft både tjej- och killgrupper för att lösa problem som uppstått i barngruppen. Utifrån dessa konflikter eller behov har vi format en serie ART lektioner som gruppen/grupperna är i behov av... men behovet av att arbeta med ART finns egentligen alltid... Alla barn behöver redskap för sociala situationer. Vi vill att eleverna ska träna och lära hur man kan hitta och använda sig av olika förslag att vara och bete sig på.

Trädets pedagoger har uppmärksammat att eleverna genom att utforska och träna sociala förmågor i ett situationsrelaterat sammanhang utvecklat och vidareutvecklat sina förmågor till samspel med andra människor. Under intervjuerna med pedagogerna gör de klart för mig att behovet av att arbeta med sociala färdigheter, känslokontroll och värderingar alltid finns.

## 7. Sammanfattning och diskussion

### 7.1. Trädets syn på ART metoden

Genom denna studie har jag tagit del av arbetslaget Trädets berättelser om hur de arbetar med ART metoden. Pedagogerna är alla väldigt positiva till ART modellen då de anser att metodens sociala färdighetsträning kan ge alla elever verktyg och träning till att agera i sociala sammanhang. Pedagogerna menar att modellens styrka är att det redan finns ett färdigt koncept att följa samt att det färdiga materialet kan anpassas efter eleverna och gruppernas behov. Vidare menar arbetslaget att man med hjälp av metoden fångar och engagerar eleverna i arbetet, då de får möjlighet att bli sedda och uppmärksammade i de små gruppkonstellationerna samt att rollspelen med de tillhörande samtalen ger eleverna möjlighet att upptäcka och utveckla sina sociala förmågor.

Arbetslaget arbetar med moral- och värderingsfrågor genom att ta upp dessa under sitt arbete med de sociala färdigheterna. Under lektionspunkten behovsdiskussion samtalar elever och pedagoger tillsammans om behovet och vikten av olika sociala förmågor som till exempel att säga förlåt till någon. Pedagogerna menar att det finns olika uppfattningar och värderingar i en elevgrupp och att man som pedagog i allmänhet samt i synnerhet som ART tränare alltid måste vara öppen för dessa åsiktsolikheter. I Goldsteins programredovisning av modellen tas det upp hur man bör agera för att vara en god medmänniska. Hur man ska agera följer de sociala regler och normer som samhället består av och som gör oss till bra samhällsmedborgare. Mina praktikerfarenheter i arbetslaget Trädet och intervjuerna vitnar om att pedagogerna i den vardagliga verksamheten tillsammans med eleverna ifrågasätter samhällets värderingar och normer.

## 7.2. ART metodens anpassningsbarhet

Under inläsning av ART metoden och under samtalen med Trädets pedagoger poängteras modellens anpassningsbarhet. ART programmets koncept att förändra barn och ungas oönskade sociala beteenden kvarstår men där efter tycks metoden anpassas efter behov, ändamål, tolkningar och resurser. Goldstein skapade ART metoden och tog den till Sverige. Många ART tränare utbildades och dessa har i sin tur utbildat fler ART tränare. Pedagogerna i arbetslaget gick sin ART utbildning i kommunens regi och pedagogernas ledare har enligt pedagogernas privata materialpärmar tolkat metoden och anpassat/utökat bland annat lektionsmomenten. Trädets pedagoger anpassar ART lektionerna och dess innehåll efter elevernas och gruppernas förmågor och behov. I alla leden arbetas det med Aggressiv Replacement Training men metoden som används både inom den svenska skolan, i socialtjänsten och på ungdomshem tycks fått sin egna säregna anpassade prägel. Resultatet från Kaunitz och Sandbergs undersökning visar att det ”arbetssätt som går under namnet ART förefaller ligga långt från den ursprungliga manualen och trots den stora utbredningen när det gäller utbildade ART- instruktörer är det förmodligen få ungdomar– i alla fall inom socialtjänsten – som genomgår ”riktig” ART- träning” (2009, s46).

Johannessen (1997) som ställer sig kritisk till träningsprogram menar att tränare utbildas men de tar till sig utbildningen på olika sätt. ART modellens avsaknad av varumärkesskydd innebär att vem som helst kan kallas sig både för metodexpert och för ART tränare. Då ART utbildningsföretagen och dess tränare är många innebär det att ART modellens utseende och genomförande kan te sig väldigt olika och dess effekter är omöjliga att mäta då modellens tränare inte utför programmen på exakt samma sätt (Johannessen 1997). Trots detta är det fortfarande mycket som talar för ART metoden. Forskning visar enligt Kaunitz och Sandberg (2009) att metoder som arbetar med barn och ungas beteendeproblem samt modeller som har inslag av bland annat socialfärdighetsträning och ilskekontrollträning är effektiva. ART metoden har följaktligen en god teoretisk grund men forskningsstödet för modellen är svårtolkat och motsägelsefullt då metodens starkaste undersökningsstöd är gjorda av programutvecklarna själva (Kaunitz och Sandberg 2009).



### 7.3. Metoddiskussion

I intervjuerna med arbetslagets pedagoger ställdes öppna frågor för att få dem att berätta så fritt som möjligt om deras arbete med ART metoden. I efterhand hade det varit önskvärt om en del strukturerade frågorna ställts, då fler konkreta exempel på hur pedagogerna arbetar möjligen framkommit. Fler slutna intervjufrågor hade troligen medfört att pedagogernas beskrivande om genomförandet av en ART lektion blivit mer målande och fler faktiska exempel kunnat visas upp i uppsatsens analysdel.

Tyvärr har inte arbetslaget Trädet genomfört några sociala färdighetslektionerna under terminen då studien genomförts. Detta har lett till att pedagogperspektivet kommit i fokus, även då det skulle vara intressant att se ART arbetet ur elevernas perspektiv.

Forskningen och informationen gällande ART modellen är tunn och enhetlig, vilket har lett till att denna studie bara innehåller ett fåtal referenser. De böcker som används i studien är metodböcker och saknar forskningsgrunder. Referenslitteraturen är dessutom skriven av metodutvecklarna själva och böckerna innehåller inte någon kritik mot ART metoden. De intervjuade pedagogerna har heller inte uppvisat någon kritik mot metoden. Bristen på information och åsiktsskiljaktigheter har gjort studien en aning grund och oproblematiserad .

## 8. Referenser

- Dysthe, Olga & Hertzberg, Frøydis & Lökensgard Hoel, Torlaug (2002) *Skriva för att lära*. Lund. Studentlitteratur.
- Goldstein, P Arnold & Glick, Barry & Gibbs, C John (1998) *ART – aggression replacement training: en multimodal metod för att ge aggressiva barn och ungdomar sociala alternativ*. Aneby. KM-förlaget AB.
- Hammerström, Helena. *Allt om ART*. (Läst 2010-05-10) [www.alltomart.se](http://www.alltomart.se)
- Hammerström, Helena (2006) *Från aggressivitet till harmoni: en introduktion till ART*. Stockholm. Förlagshuset Gothia.
- Johannessen, Eva (1997) *Barn med socio- emotionella problem*. Malmö: Studentlitteratur.
- Kimber, Birgitta (2007) *SET Social och emotionell träning – en introduktion*. Stockholm. Natur och kultur.
- Krunitz, Catrine och Sandberg, Anna (2009) *Aggression Replacement Training (ART) i Sverige – evidensbaserad socialtjänst i praktiken?* Socionomens forskningssupplement nr 26, s. 30-50. (Läst 2010-09-02)  
[www.stat-inst.se/Documents/lvu-varld/socionomen-reportage5.pdf](http://www.stat-inst.se/Documents/lvu-varld/socionomen-reportage5.pdf)
- Larsdotter, Sara (2009) *ART i skolan*. Malmö. Epago/Gleerups Utbildning AB
- Skolverket (1994) *Lpo 94 - Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm. Fritzes.
- Strandberg, Leif (2006) *Vygotskij i praktiken – bland plugghästar och fusklappar*. Norstedts Akademiska förlag.
- Stukát, Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund. Studentlitteratur.
- Socialstyrelsen (2006). *Grundbok: Barns behov i centrum BBIC*, s. 18-37 (Läst 2010-08-31). <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2006/2006-110-7>
- Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund. Studentlitteratur.

# Bilaga 1

## HEMUPPGIFT I ART

Namn.....

Datum.....

## FYLLS I UNDER LEKTIONEN

Vilken färdighet ska du använda?

Vilka är färdighetsstegen?

Tänk på hur jag kan känna mig under samtalet

Tänk på hur den andre känner sig

Hur skall jag säga det jag vill

Vad kan hända när jag säger det

Välj det bästa sättet att säga det.

Var ska du pröva färdigheten?

Med vem ska du pröva färdigheten?

När ska du pröva färdigheten?

## FYLLS I NÄR DU GJORT DIN HEMLÄXA

Vad hände när du gjorde din hemläxa?

Vilka färdighetssteg följde du?

Hur bra använde du färdigheten? (ringa in ett av följande alternativ)

utmärkt

bra

ganska bra

dåligt

# Bilaga 2

## Struljournal

Namn: \_\_\_\_\_ Datum: \_\_\_\_\_

- Morgon                       Eftermiddag                       Kväll

### Var var du?

- Klassrummet                       Toaletten                       Utanför skolan  
 Bostaden                       Kontoret                       Korridoren  
 Gymnastiksalen                       Matsalen                       På arbetet  
 Dagrummet                       Utomhus                       Annat

### Vad hände?

- Någon retade mig.  
 Någon tog något som är mitt.  
 Någon gjorde någonting som jag inte tyckte om.  
 Jag gjorde någonting fel.  
 Någon började bråka med mig.  
 Annat

### Vem var det?

- En annan elev                       En assistent                       En lärare  
 En kurator                       Någon annan

### Vad gjorde du?

- Slog tillbaka                       Berättade för en jämnårig eller vuxen  
 Sprang därifrån                       Struntade i det  
 Skrek                       Använde metod för ilskekontroll  
 Grät  
\_\_\_\_\_  
 Gick lugnt därifrån  
 Slog sönder något                       Talade ut om saken  
 Hölls tillbaka                       Använde färdighet (vilken?)  
 Berättade för en assistent  
\_\_\_\_\_

### Hur arg blev du?

- Mycket arg                       Märkbart arg                       Lite arg men OK                       Inte alls arg




### Hur klarade du dig?

- 1                      2                      3                      4                      5  
Dåligt                      Inte så bra                      Okej                      Bra                      Utmärkt

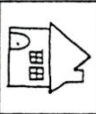




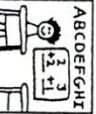



# Bilaga 3

## Struljournal för svaga läsare






När?

		
Morgon <input type="radio"/>	Eftermiddag <input type="radio"/>	Kväll <input type="radio"/>




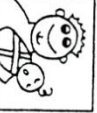
Var?

				
Hemma <input type="radio"/>	Utomhus <input type="radio"/>	Matsal <input type="radio"/>	Gymnasitksal <input type="radio"/>	Toalett <input type="radio"/>
				<input type="checkbox"/>
Klassrum <input type="radio"/>	Kontor <input type="radio"/>	Korridor <input type="radio"/>	Bibliotek <input type="radio"/>	Annat <input type="radio"/>

Vad?






		
Blev retad <input type="radio"/>	Bråk <input type="radio"/>	Gräl <input type="radio"/>
		<input type="checkbox"/>
Någon tog något <input type="radio"/>	Jag gjorde något fel <input type="radio"/>	Annat <input type="radio"/>

Vem?

				<input type="checkbox"/>
Kompis <input type="radio"/>	Förälder <input type="radio"/>	Lärare <input type="radio"/>	Syskon <input type="radio"/>	Annan <input type="radio"/>

Vad gjorde du?

Hur kände du dig efteråt?

				
Glad <input type="radio"/>	Okej <input type="radio"/>	Ledsen <input type="radio"/>	Arg <input type="radio"/>	Rädd <input type="radio"/>

Hur uppförde du dig?

<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
U	G+	G	G-	B	I	
utmärkt	godkänt +	godkänt	godkänt -	behöver öva	inte så bra	